

VILNIAUS BONIFRATRŲ VIENUOLYNO 1720 M. VIZITACIJA

MINDAUGAS PAKNYS

Vienuolynai, kaip ir vyskupijų bažnyčios, buvo vizituojami. Vizitacijų tvarka skirtingose vienuolijose galėjo skirtis, tačiau pagrindinis priešišios principas buvo bendras. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje buvusių vienuolynų vizitacijos LDK žinomos nuo XVI a. pabaigos¹. Šiuo atžvilgiu jos nedaug atsilieka nuo Vilniaus ir Žemaičių vyskupijų seniausių vizitacijų². Tik dera prisiminti, kad vienuolynų tinklas XV–XVI a. buvo gerokai retesnis negu parapijų bažnyčių. Jei vyskupijų, ypač Žemaitijos bažnyčių, vizitacijos XVII a. tyrinėtoms jau gana plačiai, išleisti pagrindiniai šaltinių rinkiniai³, tai vienuolijų vizitacijos vis dar žinomos tik gana fragmentiškai. Tai lemia specifinių žinių ir paieškų reikalaujantys atskirų vienuolijų (ir jų vienuolynų) tyrinėjimai, nevienodai išlikę atskirų vienuolijų istorinių šaltinių paveldas.

Lietuvos bonifratrų istorija jau buvo domėtasi, nors tyrinėjimai tikrai nėra tokie gausūs, kaip Lenkijoje⁴. Daugiausia dėmesio susilaukė pirmasis

¹ Išlikę XVI a. pabaigoje provincijolo Giovanni Donato Caputo vykdytų pranciškonių konventualų vienuolynų vizitacijų aktai: Adam Mączka, „Najstarsze klasztory franciszkańskie na Litwie (XV w.) w świetle wizytacji prowincjałów: Jana Donati Caputo (1596–1598) oraz Adama Goskiego (1612–1615)“, in: *Pirmieji pranciškonių žingsniai Lietuvoje XIII–XVII a.*, sudarytojas Darius Baronas, (ser. *Studia franciscana Lithuanica*), Vilnius: Aidai, 2006, p. 82–103.

² Tarkvinijaus Pekulo vykdyta Žemaičių vyskupijos vizitacija, kurios teksto dalis išlikusi ir publikuota: *Žemaičių vyskupijos vizitacija (1579)*, parengė Liudas Jovaiša, Vilnius: Aidai, 1998.

³ Be minėtų Pekulo vizitacijos Liudas Jovaiša parengė ir į vieną istorinių šaltinių rinkinį surinko žinomus išlikusius XVII a. pirmos pusės vizitacijų aktus: *Žemaičių vyskupijos vizitacijų aktai (1611–1651 m.)*, parengė Liudas Jovaiša, (ser. *Fontes historiae Lituaniae*, t. 11), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011. Plačiausias XVII a. antros pusės vizitacijos aktas taip pat publikuotas atskiru leidiniu: *Žemaičių vyskupijos vizitacija 1675–1677 m.*, parengė Mindaugas Paknys, (ser. *Fontes historiae Lituaniae*, t. 10), Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2011.

⁴ Tyrinėjimų publikacijas galima rasti neseniai bonifratrų Lenkijos ir Lietuvos pro-

Lietuvoje 1635 m. įsteigtas Vilniaus bonifratrų vienuolynas su Šv. Kryžiaus bažnyčia. Dar 1928 m. buvo publikuota tuometinio Vilniaus universiteto studento Stefano Rosiako (1897–1973) parengta knyga apie Vilniaus bonifratrų istoriją⁵. Joje galima rasti trumpą apžvalgą apie bonifratrų vienuolijos specifika, Lenkijos provincijos istorijos apžvalgą, tačiau daugiausia dėmesio skirta archyviniais Vilniaus vienuolyno šaltiniams ir jų teikiamoms žinioms. Publikacijoje randame išvardytus vienuolyno priorus, Vilniuje išsilavinusių novicijų sąrašą, vienuolyno kasdienybės istorijos fragmentų ar posesijos raidos aptarimą. Žinoma, didžiausias dėmesys teko specifinei bonifratrų veiklai – jų prižiūrėjimui prieglaudai. Neatsitiktinai bonifratrai apskritai laikomi medicininį įstaigų pirmeiviais, kadangi jų prieglaudos orientavosi ne tiek į slaugos ar karšinimo funkcijas (kaip dauguma kitų prieglaudų-špitolių), tačiau į gydymo ir medicininį paslaugų teikimą. Tai gi knygelė nors ir nebuvo labai plati, tačiau „kilstelėjo“ bonifratrų vienuolyną prie tų nedaugelio tuo metu geriau pažįstamų Vilniuje. Gaila tik, kad Rosiakas vėliau prie bonifratrų tyrinėjimų temos nebegrįžo. Kiti bonifratrų vienuolynai LDK (Naugarduke, Rakove, Minske, Gardine) platesnių tyrinėjimų kol kas nesulaukė⁶. Tiesa, ir Vilniaus vienuolynas su Šv. Kryžiaus bažnyčia ilgą laiką domino tyrinėtojus tik labai fragmentiškai. Domėtasi jo XVIII a. pirmoje pusėje statytos bažnyčios architektūra⁷, XVIII a. vidurio bažnyčios altorių užsakymais⁸, vykdyti archeologiniai kasinėjimai vienuo-

vincijos istoriją apžvelgiančioje knygoje: Iwona Pietrzekiewicz, *Miser res Sara: Bonifratrzy w dawnej Rzeczypospolitej*, Kraków: Bikstudio, 2009. Knygoje taip pat trumpai aptariama Vilniaus bonifratrų vienuolyno istorija.

⁵ Stefan Rosiak, *Bonifratrzy w Wilnie (1635–1843–1924): Szkic z dziejów opieki społecznej w Wilnie*, Wilno: Wydane staraniem Konwentu Wileńskiego O. O. Bonifratrów, 1928. Leidinių sudaro 102 puslapiai autoriaus teksto ir pabaigoje publikuojami kelių dokumentų nuorašai.

⁶ Paminėtina tik viena neseniai pasirodžiusi Naugarduko bonifratrų vienuolyno fundacijai tyrinėti skirta publikacija: Helena Komaryńska, „Fundacja i baza materialna klasztoru i szpitala bonifratrów w Nowogródku“, in: *Nasza Przeszość*, Kraków, 2009, t. 111, p. 279–292.

⁷ *Lietuvos architektūros istorija*, t. 2: *Nuo XVII a. pradžios iki XIX a. vidurio*, redkolegijos pirmininkė Algė Jankevičienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994, p. 135–137.

⁸ Auksė Kaladžinskaitė-Vičkienė, „XVI–XVIII a. Vilniaus amatininkų cechai ir jų altoriai“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2004, t. 24, p. 89–113; Auksė Kaladžinskaitė, „Brolijų dailės užsakymai Vilniuje XVIII a.“, in: *Dailė LDK miestuose: poreikiai ir užsakymai*, sudarytoja Aistė Paliušytė, (ser. *Dailės istorijos studijos*, t. 2), Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, 2006, p. 147–164.

lyno teritorijoje⁹. Bonifratrų vienuolynas buvo įsteigtas prie 1543 m. statytos koplyčios, kaip tada manyta, XIV a. Vilniuje nukankintų pranciškonų palaidojimo vietoje. Todėl buvo domėtasi ir bonifratrų vienuolyno priešistore Vilniuje¹⁰. Paskutiniu metu Martynas Jakulis, XVIII a. bonifratrų susirinkimų knygos įrašų pagrindu, išsamiai aptarė paties vienuolyno funkcionavimą ir vidaus gyvenimą¹¹. Tai ženkliausias indėlis tyrinėjant Vilniaus bonifratrų istoriją nuo Rosiako publikacijos.

Šioje publikacijoje publikuojama seniausia žinoma Vilniaus bonifratrų vienuolyno vizitacija. Tai kartu ir seniausia žinoma LDK bonifratrų vienuolynų vizitacija apskritai. Tiesa, jau pačioje vizitacijoje užsimenama, kad vizitatoriai rėmėsi senesniais bažnyčios ir vienuolyno aprašymais, todėl galima neabejoti, jog vizitacijos buvo vykdomos ir anksčiau, o senesni jų tekstai galbūt kada nors taps malonia staigmena tyrinėtojams. Žinomi Vilniaus bonifratrų istoriniai šaltiniai įvairūs (fundacijos, inventoriai, susirinkimų protokolai, ligonių sąrašai, pajamų-išlaidų knygos), tačiau toli gražu ne išsamūs, o veikia fragmentiški. Dabartinę meninę išvaizdą vienuolynas įgijo po 1749 m. Vilniaus gaisro, po kurio bažnyčia ir vienuolynas buvo remontuoti ir iš naujo dekoruoti. Ši vizitacija pateikia informacijos apie vienuolyną dar prieš vykdytus remontus.

Vizitacijos akto originalas (su pabaigoje esančiais vizitatorių parašais) pateko į XIX a. Krokuvos istoriko ir bibliotekininko Paulio Žegotos (1814–1895) rankas ir į keistoką keturių vizitacijų rinkinį. Dabar šis rinkinys saugomas Krokuvos universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje¹², tarp kitų gausių Žegotos sukauptų istorinių šaltinių. Įdomu tai, kad tai nėra nei tų pačių metų vizitatorių vykdytų vizitacijų tekstai, nei, kaip dažnai būna, vieno vienuolyno kelių vizitacijų tekstų rinkinys. Visos vizitacijos yra skirtingo laiko, kaip ir aprašyti vizituoti objektai. Čia randame Krokuvos (1709),

⁹ Linas Girlevičius, Robertas Žukovskis, „Bonifratrų vienuolyno statinių ansamblis“, in: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2007*, sudarytojas Gintautas Zabiela, Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, 2008, p. 297–299; Robertas Žukovskis, „Bonifratrų vienuolyno Vilniuje teritorija“, in: *Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2008*, sudarytojas Gintautas Zabiela, Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija, 2009, p. 289–291.

¹⁰ Darius Baronas, *Vilniaus pranciškonų kankiniai ir jų kultas XIV–XX a.*, Vilnius: Aidai, 2010, p. 148–161.

¹¹ Martynas Jakulis, „Vilniaus bonifratrų Šv. Kryžiaus konvento bendruomenė XVIII a.: struktūra, sudėtis, gyvenimas“, in: *Bažnyčios istorijos studijos*, t. 5: *Religinės bendrijos Lietuvos istorijoje: gyvenimas ir tapatybė*, sudarytojas Liudas Jovaiša, Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, 2012, p. 281–306.

¹² *Biblioteka uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie*, (toliau – BUJ), Nr. 5462, l. 1–25.

Lvovo (1721), Vilniaus (1720) ir Zamoščio (1722) vizitacijų aktų originalus.

1720 m. liepos 29 d. – rugpjūčio 6 d. atliktos Vilniaus vienuolyno vizitacijos aktas informuoja apie keletą pagrindinių dalykų. Buvo atkreiptas dėmesys į tris pagrindinius dalykus – vienuolyno būklę (pastatai, bažnyčia, kitos patalpos), vienuolių vidaus gyvenimą ir prioro veiklą bei finansinę būklę. Visų pirma, pristatyti vienuolyne gyvenantys tėvai ir broliai. Lyginant su kitais vienuolynais, situacija Vilniuje (2 tėvai ir 5 broliai) praktiškai buvo tokia pati kaip ir Krokuvoje ar Lvove. Kiek mažesnė vienuolyno šeima buvo Zamoščio vienuolyne. Toliau vizitacijoje trumpai aprašyta Šv. Kryžiaus bažnyčia ir vienuolynas. Nors pastabos nėra plačios ir išsamios, tačiau dailės ir architektūros istorikams jos tikrai turėtų būti vertingos. Vizitatoriai apklausė vienuolius pagal susidarytą klausimyną. Ne visuose vienuolynuose rengtos tokios apklausos, skyrėsi juose ir klausimai. Matyt, elgtasi pagal kiekviename vienuolyne rastą situaciją ir iškilusius poreikius. Klausinėta „standartinių“ dalykų – kaip laikomasi apeigų tvarkos, ar nenuslepama aukų, ar nesinaudojama savo nuosavybe, ar tinkamai patarnaujama ligoniams ir panašiai. Vienu ar keliais klausimais vizitatoriai teiraudavosi apie prioro veiklą. Todėl ir Vilniuje atskirai teirautasi apie tuo metu prioro pareigas ėjusį t. Pijų Mirų. Būta ir specifinių klausimų. Vilniuje klausinėta apie neseniai mirusį prioro pareigas ėjusį t. Mykolą Regį. Galų gale trečioji vizitacijos dalis buvo savotiška finansinė ataskaita. Tai, kad ji gana smulkmeniškai aprašyta vizitacijos akte, rodo, jog vienuolijoje tam buvo skiriamas nemažas dėmesys. Neverta tuo stebėtis, nes vienuolynų pajamų ir išlaidų knygosose buvo fiksuojami ne tik daugumai vienuolynų įprastos pajamos ir išlaidos. Bonifratrų vienuolynuose buvo priimami ir gydomi ligoniai, kurie palikdavo aukas, užprašydavo Mišias, jų gydymui vienuoliai pirkdavo vaistus, samdydavo gydytojus, susirašinėdavo su giminaičiais ir panašiai. Todėl fiksuoti visą šį finansinį „judėjimą“ reikėjo atidumo ir kruopštumo.

Vizitacijos aktas surašytas lotynų kalba. Publikacijoje santrumpos skaitytojų patogumui išskleidžiamos, laužtiniuose skliaustuose paliekant tik tas vietas, kurios nėra labai aiškios ar akivaizdžios. Kelios neaiškios ar abejotinos vietos pažymėtos klaustukais, o netipiška rašyba šauktukais.

*Publikacija*VISITATIO CONVENTUS VILNENSIS¹³

In Nomine Domini nostri Jesu Xristi Benedicti Amen

Fr Matthaeus Pietkiewicz, Sacerdos, Commisarius Provincialis, Conventus S. Ursulae Cracoviensis superior, Ordini S. Joannis Dei.

Per Dei gratiam feliciter in hoc Conventu S. Crucis Vilnensi constituti pro munere officii nostri inhaerendo commissioni cum plenissima facultate ad visitandos residuos Conventus Provinciae Poloniae à Reverendissimo Patre Vincentio Maria de Cavis Vicario Generali et Provinciali per dictam Provinciam Polonam nobis datae et concessae Intimavimus Visitationem.

Omnibus in loco Residentiae congregatis per sonum campanae Paternae in Domino cohortando, quatenus praevia confessione et communione Sacramentali crastina die peragenda parati sint, omnibus privatis inter se respectibus à parte positis ad puncta, de quibus in secreto examine interrogabuntur, directe respondere tam circa rectam Administrationem Conventus huius, quam etiam circa bonos ex honestos uniuscuiusque mores ipsam rei veritatem enucleando, si quis vero aliquid falsi contra aliquem detulerit, contra eiusmodi delatorem ad poenam talionis nos acturos pollicemur. Et sic praesentibus Intimata est Visitatio.

In quorum fidem Actum in Conventu ut supra die 29 Julii 1720

Familia conventus

Pr Fr Philippus Pałubicki Vicarius

Pr Pius Mirus Sacerdos

Fr Joannes Niemcewicz

Fr Chrisostomus Zalewski

Fr Matthias Milewski

Fr Petrus Milewski

Fr Stephanus Trepelinski

Professi

In crastinum tandem peracta devotione sacramentali dicto Hymno veni creator Spiritus cum suis versibus et collectis, inchoavimus visitationem ab Ecclesia quae est murata non fornicata et imprimis accessimus ad Maius altare Crucifixi Christi Domini ubi revidimus Cyborium artis sculptoriae variis coloribus depictum et deauratum materia honesta sericea subductum,

¹³ *BLI*, Nr. 5462, l. 17–20.

continens in se pixidem argenteam deauratam cum particulis consecratis pro paenitentibus communicandis sufficientibus, visitavimus deinde altaria: 1mum ut Superius dictum Maius scilicet est Crucifixi Domini Artis Sculptoriae; 2dum ad latus dextrum Maioris altaris est Smae Virginis Dolorosae; [3tium] a sinistra parte S. Annae; 4tum altare S. Mariae Majoris; 5tum S. P. Joannis Dei. Haec altaria suis ornamentis adaptata vidimus, caetera vero Ecclesiam concernentia cum reparatione Conterina (?) patent in Inventariis. Demum ivimus ad Sacristiam quae est murata, in qua [17r//v] diligenter revidimus argenteriam non parvi ponderis, sacram supellectilem et singula quae possunt spectare ad decorem domus Dei lustravimus, nihil distractum, im[m]o auctum intelleximus, pavementum Ecclesiae et Sacristiae est lateritium, sub quo pavimento apparent fornices sive criptae pro sepeliendis mortuis. Ecclesia ipsa est tecta tegulis sive scandulis ligneis, habent in medio sui campanile rubro colore pictum cum campanula, in facie vero Ecclesiae est major turris cum superficie rubro colore depicta, campanis majoribus tribus. Ex Ecclesia recte descendimus per atrium Ecclesiae muratum ad Infirmariam, in qua prius cum pervenissemus ad Altare ibidem situm S. Mariae Virginis, visitavimus oleum sacrum infirmorum honeste et decenter collocatum, in quo Hospitali sunt lecti 15 suis necessariis composite adornati supellectilem quoque suo in loco apto conservatam revidimus. Haec Infirmaria prout antiqua Inventaria docent est murata. Supra Infirmariam sunt habitationes sive cellae pro Religiosis ab utraque parte, in medio vero est Dormitorium, quo etiam tenditur ad chorum Eodem tractu ulterius scendendo est aedificium muratum continens superius residentias duas Provinciali et Priori usitatas, cum cameris et fornicibus occultis, inferius vero sunt duae cellae fornicatae, fornix magna pro conservatione variarum rerum cum ferreis portis ob periculum ignis, ex opposito est aliud aedificium muratum, in quo est Refectarium, culina et camera dispensabilis. Sub Refectorio sunt cellaria pro conservando potu. Ulterius tendendo apparet aedificium novum ligneum, continens in se duo hypocausta cum cameris fornacibus etc. Non procul est quoque aedificium antiquum ligneum scandulis tectum, inferius est granarium, in quo singula ad victum pertinentia conservantur, in quo bonam provisionem vidimus, penes illud est hypocaustum magnum pro hospitibus; superius in hoc aedificio est locus cum cubicellis parvis segregatis pro novitiis et Magistro Novitorum; in tertia contignatione superiori varii generis frumentum collocatum. Braxatorium quoque commodum pro usu conventuali apparet ligneum. Hoc monasterium habet hortum cum sufficientibus arboribus cinctum sepimento ligneo,

aedificia alia, scilicet stabula etc. cum suis tectis noviter reparata invenimus; ipsum monasterium circum circa est ligneis sepimentis cinctum. Extera (?) omnia quae possunt spectare ad hoc monasterium, prout summae capitales, census ab iis provenientes, descriptiones pagorum cum suis proventibus, item domorum sub iurisdictione dicti Conventus iacentium cum Consiliis annualibus exterorumque attingentium et pertinentium in seorsivo Inventario plene et diligenter conscripta patent cum beneficiis auctis. Tandem finita visitatione locali totius monasterii cum suis circumferentiis descendimus ad visitationem personalem, videlicet Examen Fratrum de vita et moribus faciendum iuxta puncta in sequenti pagina annotata. [17v//18r]

Puncta interrogatoria pro hoc Conventu

1. An in hoc Conventu Vilnensi solebant fieri consuetae orationes, jejunia, disciplinae, confessiones, communiones iuxta praescriptum ordinationum nostrarum?

2. An obligationes missarum absolvebantur et P. Pius pro tempore manens si quotidie domi sacra celebrabat?

3. An infirmi pauperes acceptabantur charitative et si habuerunt suam sufficientiam in spiritualibus et corporalibus, et aliquis ipsorum absque Sacramentis non decesserit?

4. An sciat aliquem incontinentem ratione carnalis vitii et ebrietati scandalosae deditum et si verbera aut cruentationes (?) non fuerint?

5. An scit aliquem esse proprietarium et sui iuris ex de inobediente (!) superiori suo?

6. An congregationes menstruae absolvebantur et in illis libri administrationis legebantur et calculabantur, et si a tribus senioribus subscribebantur?

7. Quae occasio mortis fuit P. Fratris Michaelis Regi Prioris?

8. An constitutiones Ord.s, Regula S. P. Augustini, ordinationes commissoriales legebantur et observabantur?

9. An sciat de debitis aut damnis per aliquem illatis et de aliis, de quibus non possit interrogari in praesenti visitatione?

10. Si non habet aliquid in conscientia, de quo possit absolvi in praesenti visitatione?

Anno 1720 d. 30 Iulii

Constitutus personaliter coram nobis Fr Chrisostomus, Casimiri at Annae parentum, Zalewski, oriundus ex districtu Vilkomiriensi parochia Kupiscensi, aetatis suae annorum 38, professionis 5, quam emiserat hic Vilnae stante prioratu P. Francisci Balzygiewicz, hic assio (? asuo?) Novitiatu

de familia manens ad puncta interrogatoria praevio iuramento respondit.

Ad 1mum. Ego in villa maneo continuo, sed ego pro solemnioribus festis veniebam ex villa et vidi atque intellexi singula quaeque peragi secundum ordinem religiosum.

Ad 2dum. Nescio quia non semper domi maneo.

Ad 3tium. Qui dantur, acceptantur charitative, et habuerant suam sufficientiam, et nemo illorum, prout recordor, absque sacramentis migravit e vita. [18 r//v]

Ad 4tum. Non dantur scandalosi qui aliquo casu dato inebriabantur et nunc puniebantur.

Ad 5tum. Proprietarii non dantur, inoboedientissimus et refragratissimus (!) superioribus P. Digrest, qui multa mala patrat Novitiis, nec minimam informationem dat sui iuris, quid vult, licentiose omnia facit singulos postponendo.

Ad 6tum. Ignoro de hoc quia ego in villa maneo, audivi hoc, quod modernus P. Vicarius voluit capitulum constituere sive convocare fratres, sed P. Dig assuetus suis malitiis noluit accedere ad Capitulum et fratres fomentavit (!)

Ad 7um. Ignoro.

Ad 8um. Leguntur.

Ad 9vum. Non audivi.

Ad 10. Deo omnibus meis imbecillitatibus me reddo culpabilem et supplico absolutionem.

Haec quae sivit, retulit fide bona manuque sua subscripsit. [Kita ranka:] Fr. Chryzastomus Galewski mp.

Anno ut supra, die vero 31 currentis

Constitutus personaliter coram nobis Fr Mathias, parentum Martini et Dorotheae filius, Milewski, oriundus ex palatinatu Vilnensi, parochia Dubinensi, aetatis suae annorum 28, professionis 4, quam emiserat stante prioratu fris Simonis Michniewicz, hic ab initio sui ingressus manens adquaesito (!) iuramento prius praestito respondit.

Ad 1mum. Nihil horum intermittitur, sed suo ordine observatur.

Ad 2dum. Quoad obligationes Missarum, illis credo satisfacisse, quia quotidie sacra absolvebantur, et licet noster sacerdos saepius absentabatur, licentiose alias Ecclesias pro suo privato interesse frequentando, ne tamen vacaret laus Dei, [18v//19r] debuimus alium conducere sacerdotem extraneum, qui noster sacerdos, nomine Pius, suo iure procedit, evo (? ovo) arbitrio vivit nec vult renovationes quolibet mense SSmi Sacramenti fieri solitas

facere. Ego quidem quia sacristianus invigilo, sed ille det rationem sui officii sacerdotalis.

Ad 3tium. Habuerunt suam sufficientiam in omnibus, et nullus illorum sine viatico spirituali decessit.

Ad 4tum. Non vidi adeo excessivos, si vero contingit alicui ex fragilitate humana, praesertim quod haustum excedere, puniuntur.

Ad 5tum. Non credo esse proprietarium aliquem, nisi Pater Pius aliquid haberet de pecunia, sed forte extra servat, qui sacerdos erat malitiosus et inobediens.

Ad 6tum. Quoad congregationes menstruales, haec solebant fieri, sed raro, dum vivebat P. Prior defunctus, post mortem vero illius, sub tempore electi a Familia Vicarii, non fuerunt, et licet volebat P. Vicarius facere convocationes menstruas, sed sacerdos malitiosus contradicebat et nolebat concedere, qua de causa, nescitur; quoad registra, qualiter scripta sint, ignoro.

Ad 7mum. Semper quoad sanitatem toto tempore, a quo venit ad praesens gubernium, claudicabat (!), et Dei debuit cito vitam cum morte commutare.

Ad 8vum. Legebantur.

Ad 9vum. Nihil scio.

Ad 10. De singulis meis imperfectionibus reddo me culpabilem exoroque absolutionem.

His narratis manum suam apposuit. [Kita ranka:] Fr. Mathias Milewski.

Anno die mense quibus supra

Constitutus personaliter coram Nobis Fr Stephanus, Valentini et Annae parentum, Trepelinski, oriundus ex palatinatu Połocensi, aetatis suae annorum 38, professionis duorum, quam emiserat stante prioratu Fris Symonis Michniewicz, hic ab initio sui ingressus [19r//v] manens ad interrogata praevio iuramento respondit.

Ad 1mum. Quoad consuetas devotiones, haec nunquam intermittebuntur, sed Litaniis B. V. M. diebus festivis et sabbativis cantari solitis sacerdos noster P. Pius per suam malitiam et nequitiam malitiosam nunquam nolebat indutus superpeliceo adesse.

Ad 2dum. Multam pecuniam Conventus expedit, eo quod P. Pius licentiose procedendo in aliis Ecclesiis celebrat Sacra et nos Extraneum Sacerdotem debemus conducere; obligationibus utrum satisfiat, nec ne ignoro.

Ad 3tium. Habuerunt suam sufficientiam in omnibus, sed noster sacerdos negligens est circa curam infirmorum quoad sacramenta.

Ad 4tum. Non video in hac materia, praecipue quoad vitium carnale, excessivos, ratione crapulae (?) si qui excedunt, macerantur. P. Pius solet sine licentia ad vesperum commorari in civitate et crapulatus redire.

Ad 5tum. Ignoro de simili[bus].

Ad 6tum. Stante prioratu defuncti Prioris vix erant aliquod congregationes, quia continuo infirmitate laborabat, nunc vero, post obitum illius, nec unica fuit congregatio, quia P. Pius semper fuit contrarius nec volebat, licet invitatus, accedere ad illas. Regestra qualiter sint notata, ignoro.

Ad 7mum. Semper male se habebat, et crematum solebat bibere ad excessum.

Ad 8vum. Regula S. Augustini legebatur, sed constitutiones Ord.s raro.

Ad 9vum. Debita non sunt, sed multa damna apparent. Pervium (?) nobis Capitulum Vilnense fundum penes fluvium Vilia dictum accepit, alium fundum penes Conventum, sed hoc verum esse audivi, quod erat ipsorum, nisi habitacula nobis erant legata.

Ad 10. Culpabilem me reddo de singulis imperfectionibus petoque absolutionem.

His narratis manum suam apposuit. [Kita ranka:] Fr Stephanus Trepie-liński mp. [19v//20r]

Intra tale spatium in perceptis flor. 3303 – 17.

In Expensis florenos (!) 2307 – 3.

In unum reducta utraque summa percepta apparuit Major in flor. 996 – 14.

Qualiter regestra defuncti P. Prioris scripta sint, cum ob assiduam, eamque in dies ingravescentem infirmitatem calculare et congregationes menstruales conficere minime potuerit, relinquimus et praetermittimus.

Post obitum P. Michaelis Regi Prioris electus à Familia Vicarius Fr Philippus Pałubicki a 15 Aprilis 1720 ad 28 Iulii anni eiusdem Ordinarii introitus sui habuit flor. 869 gr. 23. Familia vero postquam substituisset ipsum, cum vicarium consignavit (!) post mortem dicti P. Prioris [a]jerrarii pecuniam flor. 1000, haec pecunia erat obsigilata et intacta, a parte vero inventi sunt flor. polonicales f. 180, Imperiales quinque, in solidis floreni octo, quam summam florenorum ducentorum viginti octo asserunt fratres de familia manentes fuisse Conventus, prout est annotatum in libro Perceptarum post obitum P. Prioris, ergo in universum efficit summa introitus florenorum 2097 – 23.

Expensa erat durante hoc spatio flor. 568 – 12.

Major in florenis 1529 – 11.

Quam summam publice et ad palam integro restantem nobis praesentavit.

Cum itaque alia mancamenta non appareant, ab omni impetitione contraria P. Vicarium absolvimus muneris nostri autoritate absolvimus (!) salvis semper tam dicti Vicarii et Antecedaneorum Priorum librorum melioribus revisionibus et calculationibus. Actum Vilnae d. 31 Iulii 1720.

Finita calculatione Regestrorum Conventualium ipsi personaliter Pagos ad Conventum subiectos visitavimus, quorum inventaria scripta vidimus, sed nihil boni pro restauratione Bonorum, praecipue stante Prioratu P. ris Francisci Balzgiewicz et Simonis Michniewicz, Priorum Vilnensium, seu pagorum aut praediorum instauratum reperimus, im[m]o (? inio) omnis ruinis (?) [20r//v] evidenter nobis apparuit, qualiter rexerunt; respondeant Deo, quia omnes pagi quoad aedificia ruunt, conscientiose ex visione nostra personali et relationibus Fratrum scribitur.

Sub Actu visitationis nostra revidimus scripturas legatarias, summas capitales, ex iis provisiones censuales provenientes minoris momenti stante hoc tempore percipi intelleximus.

Censuum quoque annualium a Summis capitalibus tendentiam lustravimus, et singula, quae possunt concernere bonorum (?) istius Conventus, fideliter sub actu visitationis nostrae revidimus, singula ad usus Conventus iuxta adnotationem particularem in usus Monasterii et Hospitalis converti intelleximus, quod fide bona attestantes, singulis quoque ad actum visitationis pertinentibus finitis, ordinatis, ordinandis pro bono istius monasterii servientibus ultimarie, timore Dei commendato, reliquistoque (?), quae possunt spectare ad Charitatem Dei et proximi, serio intimabit. Data Benedictione Divina Generalique absolutione, Finivimus Dei gratia visitationem d. 6 Augusti 1720.

[Pasirašo šalia antspaudo popieriuje:]

Fr Matthaeus Pietkiewicz, commissarius et Visitor Provincialis mp.

Fr Thadaeum Borneman Prosecretarius mp.

THE 1720 VISITATION OF THE BONIFRATES MONASTERY IN VILNIUS

Mindaugas Paknys

Summary

The oldest known visitation of the Bonifratr monastery in Vilnius is being published. This is also the oldest known visitation of a GDL Bonifratr monastery in general. The known historical sources of the Vilnius Bonifraters are various (foundations, inventories, minutes of meetings, lists of patients, income and expenses books), but they are far from exhaustive, and are rather fragmented.

The act of the visitation of the Vilnius monastery carried out on 29 July – 6 August 1720 informs about several basic things. Attention was drawn to the three main issues – the status of the monastery (buildings, churches, and other facilities), the internal life of the monks and the activities of the Prior and the financial condition. The visitation presents the fathers and brothers living in the monastery. Comparing the monastic families, the situation in Vilnius (2 fathers and 5 brothers) was comparable with the Bonifratr monasteries in Krakow and Lviv. The monks were interviewed, their responses fixed in the visitation, which allows one to obtain information about the internal life of the monastery. The Holy Cross Church and monastery are described in the visitation. Although the comments are not broad and detailed, they should really be valuable to art and architecture historians. The monastery acquired the current artistic look later, after the 1749 fire in Vilnius the church and monastery were repaired and re-decorated. This visitation provides information about the state of the monastery and the carried out repairs. In the Bonifratr monasteries patients were received and treated, they would leave donations, ask for Masses, the monks would purchase medicines for their treatment, would hire doctors, correspond with relatives and so on. Therefore, attention and care were needed to capture all of this financial “movement”. Therefore, considerable attention and thoroughness were needed to fix this financial “movement”. Therefore, in the visitation important attention was paid to the fact of whether the financial accounting was properly conducted in the monastery.

In the publication the abbreviations of sources are provided for the convenience of the reader, leaving in brackets only those places that are not very clear or obvious. Several unknown or doubtful areas are marked by question marks and atypical spellings by exclamation points.